

Marijan BIŠKUP, *Ljudska prava. Povijesno-teološki osvrt, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010., 144 str.*

Marijan Biškup, dugogodišnji profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, svećenik, redovnik dominikanac, desetljećima je držao kolegije iz moralne teologije, a posebno je istraživao i bavio se proučavanjem ljudskih prava. Među kolegijima koji se dugo godina predaju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu nalazi se i kolegij o ljudskim pravima. Kao redoviti profesor u trajnom zvanju, Marijan Biškup odlazi u mirovinu 2009. godine, a kao »plod višegodišnjih istraživanja i izlaganja ovih misli na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu« (str. 6), poklanja knjigu *Ljudska prava. Povijesno-teološki osvrt*.

Uz kratak predgovor, zaključak i sažetak, knjiga sadržava tri poglavlja, zanimljiv i koristan popis literature, kazalo osobnih imena i mjesta, pojmovno kazalo, biblijsko kazalo te bilješku o piscu; ukupno 144 stranice teksta.

Prvo poglavlje: *Pojam, kriteriji određivanja, načini ostvarivanja i vrste ljudskih prava* (str. 7-23) raspravlja najprije o pojmu pravednosti počevši od biblijskog tumačenja preko Ulpijanove definicije pravednosti spominjući također bitne značajke i vrste pravednosti sve do zna-

čenja socijalne pravde u socijalnim dokumentima Crkve. Nakon toga autor se kratko osvrće na sam pojam prava i na izraz ljudskih prava, a opširnije obrađuje kriterije ljudskih prava (naravno, sveopće, nepromjenjivo, objektivno) i čimbenike ostvarenja ljudskih prava. Govoreći o ulozi društvene svijesti »kod proučavanja i primjene ljudskih prava, neophodno je spomenuti da živimo u vremenu u kojem, na području kulture i civilizacije, postoje oprečne i suprotne utjecajne skupine koje snažno utječu na oblikovanje svijesti a raspoložu moćnim sredstvima društvenog priopćavanja. Društvena svijest biva sve manje autonomna a sve više ovisna o djelatnicima privatnih i javnih masovnih medija. Čovjek je tako izvrnut neprestanom i jakom ideološkom pritisku koji sputava slobodu izbora i mišljenja, otežava sposobnost oblikovanja i očuvanja osobnog uvjerenja i udaljuje ga od objektivnosti prosuđivanja« (str. 19). Budući da društvena svijest, zaključuje autor, ima značajnu ulogu u potvrdi, zaštiti i promicanju ljudskih prava, potrebno je »odgajati i pročišćavati društvenu svijest« (str. 19) a u tome ima važno mjesto država i međunarodna zajednica, posebno Organizacija ujedinjenih naroda.

Važan doprinos promicanju ljudskih prava, osobito nakon Drugoga vaticanskog koncila, nudi Katolička crkva.

Drugo poglavlje: *Povijesni osvrt na ostvarenje ljudskih prava* (str. 25-92) je najopširnije po broju stranica u kojem autor nudi znanstveno utemeljen pogled na ostvarenje ljudskih prava u povijesti. U prvom dijelu donose se važniji dokumenti o ostvarenju ljudskih prava na Zapadu počevši od povelje kralja Henrika I. (1100.) sve do povelja i deklaracija Ujedinjenih naroda. Uz važne podatke o nastanku tih temeljnih dokumenata autor se bavi bitnim sadržajem i, što je veoma značajno, analizom i usporedbom nekih autora i njihovih stavova.

U drugom dijelu drugoga poglavlja Marijan Biškup donosi pregled hrvatskih dokumenata koji se odnose na promicanje ljudskih prava u ranijoj i novijoj hrvatskoj povijesti počevši od Splitskog nacionalnog crkvenog sabora iz 925. godine, preko Zlatne bule kralja Andrije II. (1222.), Vinodolskog zakonika (1288.), srednjovjekovnih statuta primorskih gradova i komuna pa do reforme cara Josipa II. (1780. – 1790.) i s njom povezanih ljudskih prava. U tom pregledu značajno mjesto zauzima blaženi Augustin Kažotić kao promicatelj ljudskih prava na hrvatskim prostorima. Kako se Marijan Biškup u svojem dugogodišnjem radu na poseban način bavio Augustinom Kažotićem, a općenito su mu 'drage povijesne teme', ovaj dio knjige dobiva još više na značenju. Pri kraju tog dijela ukratko se donose važnija zauzimanja i doku-

menti Katoličke crkve i posebno Crkve u Hrvatskoj o ljudskim pravima počevši od Drugoga svjetskog rata sve do novijega vremena. Ovdje je riječ o navođenju i spominjanju važnijih dokumenata, dok bi temeljitiji prikaz toga vremena tražio puno više prostora i analize.

Treće poglavlje: *Teološki osvrt na ljudska prava* (str. 93-127) podijeljeno je na dva dijela. Prvi dio se bavi pitanjem ljudskih prava u Svetome pismu Staroga i Novoga zavjeta. Na temelju brojnih analogija u starozavjetnom biblijskom nauku autor nabraja i obrazlaže slijedeća ljudska prava: dostojanstvo čovjeka, pravo na život, ravnopravnost i pravo na slobodu. Autor s pravom naglašava da se u Starom zavjetu »ne može govoriti o ljudskim pravima u modernom značenju. Premda se katkada ističe vjerski motiv, što osobito vrijedi za kasnije biblijske spise, Stari zavjet pridonosi sveitosti i usavršavanju pojedinaca, proglašava pravo svakoga na izvjesne temeljne zahtjeve: slobodu od trajnog straha da vlastito opstojanje može ovisiti o prosudbi ili ponašanju nekog moćnika ili silnika, slobodu – barem u nekom smislu – na vlastiti izbor i vlastito mišljenje... Brojne kritike i pronalazačke sposobnosti proroka i drugih pisaca pokazuju da je životna stvarnost često bila drukčija« (str. 103).

Starozavjetna perspektiva iz koje proizlaze misli o ljudskim pravima jest čovjekoljublje (filantropia), a ona se temelji na biblijskoj antropologiji: to jest čovjek je slika Božja (Post 1,27). Iz toga proizlazi

temeljno dostojanstvo svakoga čovjeka i s njim povezana ljudska prava. Podsjećajući na Filona Aleksandrijskoga (1. stoljeće) koji »se trudi dokazati da se krepost čovjekoljublja nalazi kod Mojsija i u starozavjetnom zakonu« (str. 104), Marijan Biškus naglašava da se ideja čovjekoljublja (*filantropia*) razvija i proširuje u helenističkom dobu. U Novom zavjetu, za sv. Pavla, čovjekoljublje (usp. Dj 27,3; Dj 28,1-2; Tit 3,45-47) je polazna točka razmišljanja. Za razliku od Filona kod koga se »ljubav Boga za ljude pojavljuje prije svega u propisima Tore«, kod Pavla »ljubav Boga za ljude *vezana je uz osobu Isusa Krista*. Pojava čovjekoljublja Boga dobiva na taj način oblik i konkretno dovršenje zahvaljujući odnosu s Isusom Kristom, koji, dakle, utjelovljenjem postaje čovjek, postaje ljudsko utjelovljenje kreposti čovjekoljublja« (str. 106). Isus Krist se opredjeljuje na siromašne, za one koji su žrtve nepravde, za ponižene, za povrijeđene i za one koji su na rubu ljudskoga društva. Premda se Isusovo ponašanje »ne može svesti na pravničke kategorije jer njegova istinska motivacija je božanska volja spašenja i ljubavi, ipak ili radije zbog toga, treba razlagati da taj odnos odlučno ide prema usmjerenju koje vodi k posvemašnjem priznanju ljudskih prava u društvu i u Crkvi« (str. 108).

U drugom dijelu trećega poglavlja autor raspravlja o ljudskim pravima u novijim dokumentima Katoličke crkve (str. 108-127) polazeći od temeljnog dokumenta, socijalne enciklike pape Ivana XXIII. *Pacem in terris* (1963. godine). Kon-

cilsko i postkoncilsko razdoblje obiluje različitim crkvenim dokumentima o ljudskim pravima. Marijan Biškus donosi kratak pregled važnijih dokumenata, a pobliže objašnjava dokument *Crkva i ljudska prava* (1974. godine). Čitatelj će u tom dijelu pronaći i informacije o ustroju Papinskog vijeća »Iustitia et pax« kao i nekih hrvatskih institucija koje se bave ovom tematikom.

Za čitatelja će biti veoma koristan popis literature kao i pojmovno kazalo.

Kako u civilnoj tako i u teološko-crkvenoj literaturi posljednjih desetljeća susrećemo 'obilje tekstova' koji na različite načine obrađuju tematiku ljudskih prava. Češće je riječ o obradi pojedinačnih pitanja i problema vezanih uz zaštitu ljudskih prava. Rjeđe se susreću knjige koje na jednom mjestu nude širi, sveobuhvatni i općeniti pregled povijesnog nastanka i razvoja ljudskih prava. Čini se da su u današnjem vremenu potrebni upravo takvi tekstovi koji, oslobođeni razlikih 'ideoloških natruha', nude povijesne činjenice i daju mogućnost čitatelju da on sam stvori svoje mišljenje o važnosti i značenju ljudskih prava u pluralnom društvu. Jedan od takvih tekstova je i knjiga prof. dr. sc. Marijana Biškupa *Ljudska prava. Povijesno-teološki osvrt*, koja je namijenjena kako studentima/cama tako i svim onima koji žele pobliže upoznati razvoj i viđenje ljudskih prava kako u Crkvi tako i općenito u svijetu.

Uz iskrene čestitke autoru na knjizi, koja je plod njegovih istraživanja, želimo mu još tekstova koji će se baviti

tematikom ljudskih prava u Hrvatskoj i posebno doprinosom Katoličke crkve borbi za ljudska prava u svijetu.

Zbog sadržaja i načina kako je pisana knjiga će biti korisna i civilnim pravnicima u Hrvatskoj koji se žele više

upoznati kako s povijesnim razvojem ljudskih prava u teologiji tako i s novijim crkvenim dokumentima i ulogom Crkve u zaštiti ljudskih prava u suvremenom svijetu.

Stjepan Baloban

Teološko promišljenje o pastoralu samaca, Zbornik radova, Diaspora croatica, knjiga br. 15, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt na Majni, 2010., 136 str.

Pred nama je još jedan u nizu zbornika s pastoralnih skupova hrvatskih pastoralnih djelatnika iz Zapadne Europe pod nazivom *Teološko promišljenje o pastoralu samaca*, koje već desetljećima usješno organizira Hrvatski dušobrižnički ured iz Frankfurta na Majni. Zbornik donosi radove s pastoralnog skupa održanog od 5. do 9. listopada 2009. godine u Vinkovcima.

U zborniku su predavanja dr. Ivice Raguža »Teološko tumačenje samaca«, dr. Ivice Čatića »Samci u Svetom pismu«, dr. Adolfa Polegubića »Samci u svjetovim institutima i laičkim udrugama«, dr. Anđelka Akrapa »Samačka kućanstva u Hrvatskoj i odabranim europskim zemljama«, dr. Pere Aračića, »Pastoral samaca«, a tu je i propovijed mons. dr. Đure Hranića, koju je održao u Vinkovcima 6. listopada 2009. godine, kao i tekstovi s predstavljanja prethodnih deset zbornika Hrvatskoga dušobrižničkog ureda iz Frankfurta, 11. svibnja 2010. godine u Zagrebu.

Kako je delegat za hrvatsku pastvu u Njemačkoj fra Josip Bebić u predgovoru istaknuo, skupovi se naizmjenično održavaju u inozemstvu (uglavnom u Njemačkoj) i u domovini. Pri izboru tema za skupove nastojalo se izabrati one teme koje su važne za razumijevanje aktualnoga stanja u Crkvi i pastoralnom radu, a naročito one koje dotiču dijelove pastve s posebnim pastoralnim potrebama kao što su samci u domovini i izvan nje.

Ugodnu ozračju na skupu na poseban su način pozdravima doprinijeli Božo Galić, župan vukovarsko-srijemski i dr. Mladen Karlić, vinkovački gradonačelnik. Za osjećaj dobrodošlice zaslužan je vlč. Tadija Pranjić, vinkovački župnik i dekan vinkovačkoga dekanata. Potvrdu važnosti teme skupa iskazali su svojim dolaskom i slavljenjem misa za sudionice i sudionike: Marin Srakić, nadbiskup đakovačko-osječki i predsjednik HBK, Đuro Hranić, pomoćni biskup đakovačko-osječki, Mile Bogović, biskup